

ЕВОЛЮЦІЯ КАТЕГОРІЇ СТАНУ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ)

В мовознавстві вже давно відомо, що синхронний метод аналізу дає можливість не лише встановити сутність досліджуваного явища, але й проливає світло на деякі аспекти його генези. Адже, як слушно зазначає М. Мамудян, “синхронія й діахронія утворюють два аспекти одного й того ж явища. Розподіл функціонування й еволюції – яким би розумним він не здався – це абстракція, яка доступна лише уяві лінгвістів” [8,43].

Це добре видно на прикладі англійської структури *be + -ed*.

Навіть первинне, поверхнєве, знайомство з цією структурою виявляє такі факти, що змушують синхроніста звертатися в пошуках пояснення до витоків її зародження. Це, передусім, значно більша структурна та семантична складність структури *be + -ed* у порівнянні з її антиподом – структурою *(be + -ed)₀*. Ця структура громіздка, в ній частіше, аніж в структурі *(be + -ed)₀*, зустрічається ускладнений тип присудка. Що ж до її семантики, то факт омонімічності цієї структури загальноновизнаний і став предметом не лише вивчення, але й гострих суперечностей. Впадає у вічі й те, що структура *be + -ed* значно поступається структурі *(be + -ed)₀* за частотністю вживання і, до того ж, на відміну від останньої, залучає до сфери вживання далеко не всі дієслова.

Слід відзначити, що ці риси є типовими для станових структур інших споріднених мов, зокрема, німецької.

Наведені факти підводять нас до думки про історичну “вто-

ринність” структури be + -ed по відношенню до (be + -ed)₀, а далі – й до припущення про вторинність категорії стану взагалі.

Навії здогадки підтверджуються також представниками порівняльно-історичного мовознавства. Відтворена ними гіпотетична структура загальноїндоевропейської прамови має, на їх думку, лише дві станові форми – актив та медіум. Пасива ж ще не існувало. “Дієслівні форми прамови, – вказує К.Є. Гагкаєв, посилаючись на класичну індоевропейстику, – були різноманітні й численні. Окрім трьох осіб і трьох чисел розрізнялись актив та медіум, пасива ще не було” [3,18]. Подібна ситуація спостерігається і в більш пізній період – період розпаду спільної індоевропейської прамови на окремі групи. Так, наприклад, О.І. Москальська, описуючи будову спільної германської прамови, вбачає в ній ті ж самі структури – актив та медіум [13,40].

З огляду на те, що медіум можна вважати структурою стану в повному розумінні цього слова лише з певними застереженнями, ми маємо всі підстави допустити, що в індоевропейській прамові існувала, фактично, одна, більш-менш повноцінно розвинена дієслівна форма – форма, яку в системі станової опозиції прийнято називати “активом”.

Проте сам факт констатації “вторинності” виникнення форм стану ще не дає відповіді на більш суттєві питання їх генези – питання про те, як проходило їх становлення й чим саме воно було викликане.

Відповідь на ці запитання, на наш погляд, слід шукати в синхронії – стику мовознавства й наук, які займаються проблемами мислення – логіки та психології, а точніше – у взаємозв’язку мови та мислення.

Найбільш перспективною в цьому плані нам видається теорія, розроблена відомим логіком і психологом Ж. Піаже, відома під назвою “алгебраїчної логіки” [цит. за: 9]. Базується вона на постулаті про здатність суб’єкту мислення використовувати як “матерію” для логічних процедур пропозиціональні висловлювання.

Іншими словами, “алгебраїчна” властивість виконувати операції над пропозиціональними висловлюваннями є внутрішньою якістю природного мислення взагалі.

Ця властивість знайшла яскраве втілення в мові – матеріальній оболонці мислення. Щоб переконатись у цьому, достатньо поглянути на синтаксичну систему будь-якої з природних мов. Адже будь-яка синтаксична структура є нічим іншим, як “застиглою” (змертвою) операцією над пропозиціональними висловлюваннями, “одягненою” в мовну форму. “Алгебра операцій” над пропозиціональними висловлюваннями “пронизує” і весь процес мисленнетворення.

Алгебраїчний характер мислення теж не пройшов поза увагою лінгвістів. Він був покладений в основу таких сучасних лінгвістичних течій, як трансформаційна та генеративна граматики. Щоправда, – не без певних прорахунків. Представники цих напрямків, як уже неодноразово зазначалося в лінгвістичній літературі, повністю “замкнулися” на мові, вважаючи її самодостатньою генеративною (породжуючою) системою. А тому й не дивно, що їм так і не вдалося відтворити алгоритм породження висловлювань у природній мові, – та й навряд чи це взагалі можливо. Адже “алгебраїзм” мови – це лише “відбиток”, результат взаємодії мови та мислення, якому ця властивість притаманна внутрішньо.

Крім того, мова “обтяжена матерією”, до того ж, матерією особливою. Ця матерія, на відміну від матерії матеріального світу, – продукт історичної еволюції людини, а тому вона – конвенціональна як така. Протягом багатьох століть ця матерія “наростала”, видозмінювалась, і на її сучасному стані “важким тягарем” наклалися всі складнощі, всі “перипетії” її історичного руху. Уже це одне не дозволяє “втиснути” її в жорсткі рамки суто символічних перетворень.

Зняти цей тягар, “вдихнути життя” в мову, пристосувати її “матерію” до потреб функціонування під силу лише мисленню. В процесі мовленнетворення воно кожного разу “обробляє” мовний

матеріал, беручи з нього те, що вже готове до вжитку, переосмислюючи, видозмінюючи (за допомогою операцій з висловлюваннями) те, що не відповідає достатньою мірою потребам комунікативної ситуації. Саме у цьому виявляється складна логіка взаємозв'язку мови та мислення.

З процесом мовленнєтворення тісно пов'язаний процес історичного становлення мовних категорій, зокрема категорії стану.

Як уже згадувалось, у початковий період розвитку мови категорії стану, принаймні розвиненої, ще не існувало. Проте з розвитком когнітивної функції мислення людина все гостріше відчувала потребу передати в мові процеси-відношення об'єктивного світу не лише з позицій однієї субстанції (носія процесу), як це було можливо за умов мовного стереотипу, який склався на той час, але й з позицій іншої субстанції – учасника цього процесу-відношення. Система ж мови, яка функціонувала на той час, “блокувала” таку можливість. Пояснюється це тим, що в період, який передував становленню категорії стану, морфолого-синтаксична система мови повністю “зрослася” з лексичною, в результаті чого у висловлюваннях, їх побудові, виробилась однонаправленість сполучення лексичних одиниць між собою, яка має лінійний (синтаксичний) або ж морфологічний характер. Саме це й заважало мовному “розгортанню” процесів-відношень.

“Лінійна однонаправленість” характерна в основному для мов аналітичного типу. Виявляється вона в тому, що основний смисловий зміст підтримується у висловлюванні за рахунок більш-менш жорсткого порядку слів. Зміна цього порядку на протилежний (у висловлюванні, яке співвідноситься з процесом-відношенням) або повністю змінює зміст висловлювання, або ж перетворює його на нісенітницю: The dog bit the boy → the boy **bit** the dog; The boy read the book → the book **read** the boy. “Морфологічна однонаправленість”, навпаки, є характерною для мов, у яких переважає синтетична побудова. Саме вона (а не порядок слів, як за “лінійної однонаправленості”) є “кістяком”, на якому “кріпиться”

смисловий зміст. Будь-яка зміна у морфологічному оформленні лексичних одиниць неминуче тягне за собою зміну змісту. Що ж до порядку слів, то він вільний (Хлопчик їсть яблуко → Яблуко їсть хлопчик; але → Яблуко їсть хлопчика; → Яблука їсть хлопчик тощо).

Дуже часто обидва фактори виступають у взаємодії (один – як основний, другий – як допоміжний).

Трапляються й випадки, у яких ці фактори відсутні, проте висловлювання все одно не втрачає лексичної однонаправленості. Так, наприклад, висловлювання “Хліб добре пече піч” та “Піч добре пече хліб” розуміються однозначно, хоча зміст у них не підтримується ані порядком слів, ані морфологічними флексіями.

Як бачимо, на певному етапі свого розвитку мова зайшла у безвихідь. Вибратись з неї їй допомогло знову ж таки мислення, однак цього разу уже його “алгебраїчна” властивість. Використовуючи базові синтаксичні структури і піддаючи їх певним перетворенням, мислення допомогло мові виробити низку лексико-граматичних засобів, які, як ми вважаємо, стоять у витоків категорії стану. Про те, що таких засобів, принаймні, декілька, свідчить хоч би той факт, що у будь-якій природній мові поряд з основними співіснують ще й інші, менш розповсюджені засоби, здатні виражати станові відношення. До них належать, зокрема, англійський медіум, німецькі дієслова з присвійним займенником sich тощо. Цілком ймовірно, що ці “релікти” збереглися з давніх часів. Вони свідчать про той складний шлях, що його пройшла категорія стану в кожній із мов у процесі свого історичного розвитку.

Еволюція англійської структури be + -ed, маркованої структури стану в сучасній англійській мові, як і категорії стану загалом, теж зумовлена взаємодією мови та мислення. Спробуємо схематично окреслити основні етапи її розвитку.

Передумовою виникнення структури be + -ed було утворення дієприкметника минулого часу. З історії розвитку цієї частини мови відомостей дуже мало. Посилаючись на Е. Бенвеніста, Л.

Теньєр вказує лише, що це одна з найдавніших форм, яка виникла з дієслівної основи [10, 471]. Ми ж вважаємо, що вирішальним у виникненні дієприкметника II було не стільки дієслово минулого часу, скільки лексична однонаправленість висловлювань, яка вимагала межування дієслова-присудка (у формі минулого часу) з іменником у функції додатку. З плином часу природне мислення почало усвідомлювати не лише позиційну, а й семантичну (сміслову) близькість цих одиниць. Цю потребу природного мислення необхідно було виразити в мові за допомогою якогось формального засобу. Оперуючи засобами мови, які на той час уже існували (структурою модифікації, зокрема), мислення сприяло тому, що в мові з'явилася нова частина мови, здатна характеризувати субстанцію-додаток у процесі-відношенні з боку специфіки її взаємовідносин з субстанцією-підметом. Інакше кажучи, з'являється частина мови, яка здатна характеризувати (модифікувати) іменник через дієслово. Оскільки ж ця частина мови виникла у руслі структури модифікації, то немає нічого дивного в тому, що вона набула формальних рис, властивих стародавньому прикметнику: флексивних закінчень, здатності виступати у функції предикатива тощо.

Подальший розвиток стану пов'язаний зі складним періодом диференціації загальногерманської прамови на окремі мовні групи. Цей період в історії мови поки що досліджений недостатньо. Відомо лише, що в новоутворених мовах відбувалася структурна "перебудова" – одні форми зникали, на їх місці виникали інші. Вийшла з ужитку й готська синтетична форма медіопасиву. Замість неї стали використовуватись описові прийоми, які були нічим іншим, як операціями над пропозиціональними висловлюваннями, "одягненими" у мовну оболонку. Як результат, з'являються нові, більш "молоді" структури – *beon* + PII, *weorðan* + PII (в англійській мові) та *sin/wesan* + PII, *werdan* + PII (в німецькій мові). Цей процес цікаво описується у фундаментальному дослідженні з історії німецької мови групи авторів, очолюваної Вільгельмом Шмідтом: "Спрощення морфологічного складу мови торкнулося також і

дієслова. З його парадигми поступово зникає "подвійне" число, медіо-пасив, а з часових форм – імперфект, аорист і футур. В результаті в германській дієслові залишається лише форма теперішнього часу й форма минулого часу в активному стані. Щоправда, "мертві" (віджилі) форми згодом у більшості випадків замінюються описами (перифразами), тобто те, що раніше виражалося синтетично, стало виражатися аналітично за допомогою кількох слів... Слід також мати на увазі, що звуження морфологічного складу мови не привело до збіднення його виражальних можливостей, оскільки в ньому з'явилися відповідні нові засоби вираження [12, 40].

Характеризуючи початковий період становлення давньоанглійської мови, Б. О. Ільїш пише: "Порівняно з розвинутою системою медіопасивних форм у грецькій і латинській мовах ця готська система була дуже незначною... У давньоанглійській мові не існувало такої системи навіть у найменших вимірах. Говорити про медіопасив у давньоанглійській мові не доводиться" [7, 122]. І далі: "Категорія пасивного стану набуває у давньоанглійській мові нових засобів вираження з залученням допоміжних дієслів, тобто в цій сфері дієслівної системи з'являються аналітичні засоби вираження" [там же].

Вдумуючись у наведені щойно міркування, загалом досить переконливі, ніяк не можна позбутися відчуття, ніби в них прихована ще одна думка – думка про те, що в мові у певний період часу утворився становий "вакуум", коли, за висловом Б.О. Ільїша "говорити про медіопасив... не доводиться". Чи не означає це, що в процесі розвитку стану відбулося порушення спадковості? Однак таку думку слід рішуче відкинути як протиприродну, оскільки вона суперечить діалектиці взаємовідношень між мовою та мисленням, яке пристосовувалося функціонувати в режимі наявності в мові категорії стану і навряд чи змогло б "примиритися" з появою станової "пустоти".

Напрошується висновок, що в період, описаний В. Шмідтом та Б.О. Ільїшем, тобто в період зміни форм та структурної пере-

будови, в ній все ж існували певні засоби вираження станових відношень. Найвірогідніше, що це були саме ті “описові” засоби, про які йдеться у В. Шмідта, однак з’явилися вони, на наш погляд, не пізніше, як то твердить дослідник, а з початком структурування в мові дієприкметника II. Ці засоби цілком могли співіснувати з синтетичною формою медіопасива, якоюсь мірою доповнюючи його. Остаточне ж усвідомлення станових можливостей цих засобів дійсно відбулося в період, описаний В. Шмідтом та його співавторами. У тому, що сталося саме так, немає нічого дивного, адже між іменним складеним присудком, утвореним за допомогою дієприкметника II, та становою формою багато спільного. Обое вони базуються на висловлюванні, яке співвідноситься в об’єктивній дійсності з процесом-відношенням. В обох субстанція-доповнювач процесу, що виконує в базовому висловлюванні роль додатку, переосмислюється як суб’єкт думки і стає підметом. Саме ці спільні риси і стали причиною того, що зі зникненням медіопасиву на базі іменного складеного присудка з дієприкметником II почала формуватися аналітична структура стану.

Звичайно, це відбулося не відразу, на це потрібен був час, на що справедливо вказує Б. О. Ільш [7,134].

На час появи письмових пам’яток в давньоанглійський період ці структури вже остаточно оформились як аналітичні. Про це свідчать численні джерела. Р. Берндт, зокрема, полемізуючи з точкою зору про те, що в давньоанглійській мові *beon* + PII, в основному, була “статичною”, *weorðan* + PII – “динамічною”, пише, що “навіть в давньоанглійській мові не існувало чіткої різниці між *weorðan* + PII, з одного боку, і *beon*, *wesan* + PII, з іншого. І хоча остання все ще в багатьох випадках залишалась “статичною”, її вже не можна вважати виключно такою” [11,161].

В німецькій мові структура *sin/wesan* + PII пройшла приблизно таку ж еволюцію, як відповідні англійські структури. О.І. Москальська, зокрема, зауважує: “Модель *sin (wesan)* + PII в дав-

ньоверхньонімецькій мові була такою ж багатозначною, як і в сучасній німецькій мові” [13,116].

Подальша еволюція стану в англійській мові пов’язана зі втраченою під кінець XIV ст. структури *weorðan* + PII [11,161]. Структура *beon/wesan* + PII стає єдиною становою структурою в англійській мові. Поява в її парадигмі продовженого виду (ці форми з’явилися в ній останніми) свідчить про остаточне оформлення її як дієслівної станової структури. Попри це структура *be* + *-ed* продовжувала зберігати здатність, успадковану з давніх часів, утворювати іменний складений присудок. Такою ця форма дійшла і до наших днів.

Використовуючи прийняту в лінгвістиці символіку, спробуємо схематично окреслити основні етапи її розвитку у вигляді формальних “перетворень”.

I. Утворення дієприкметника минулого часу – передумова виникнення *be* + *-ed* :

$$V_{\text{past}} + 0 \rightarrow (V_{\text{past}})_{\text{mod}} 0 \rightarrow \text{PII}$$

II. Набуття новоутвореною частиною мови іменних функцій:

$$\text{PII} \rightarrow \text{Nom.} \rightarrow (V_{\text{copula}} + \text{PII})$$

Підставляючи у формулу замість V_{copula} відповідні лексичні одиниці, отримуємо структури *weorðan/beon* + PII – “пращурів” сучасної станової структури:

$$V_{\text{copula}} + \text{PII} \rightarrow \text{weorðan/beon} + \text{PII}$$

III. Зникнення прагерманського медіума та усвідомлення описових можливостей структур *weorðan/beon* + PII для відтворення станових відношень:

$$\text{weorðan/beon} + \text{PII} \rightarrow \text{passive}$$

(структура *weorðan* + PII вийшла з ужитку в кінці XIV ст.)

IV. Усвідомлення “недосконалості” структури *beon* + PII при передачі станових відношень, зокрема того, що “пасивізація” спричиняла певний часовий “зсув” та “викривлення” семантики між його компонентами, внаслідок чого структура *be* + *-ed* стала розвиватися в напрямку до аналітичної форми дієслова:

be + -ed → V

V. Сучасний стан структури be + -ed, який характеризується синтаксичною та семантичною складністю, є відбитком її історичної еволюції. Розвиваючись в напрямку до аналітичної форми дієслова, вона все ж зберігає при цьому свою первісну здатність передавати процеси-невідношення:

be + -ed → V / be + -ed → Nom.

Той факт, що структура be + -ed не виникла сама собою, а була певною “фазою” в низці перетворень з структурою (be + -ed)₀, яку ми умовно називаємо “базовою”, підтверджується компонентним аналізом семантики граматичних складових обох структур.

Семантика “базового” висловлювання The boy eats the apple визначається як: the (boy, apple) – субстанція-підмет (SI) і субстанція-додаток (SII) відповідно; семантика дієслова-присудка P (V) складається з таких компонентів: існування субстанції-підмета (в символічному записі – ESI); специфічне відношення між субстанціями SI та SII [R(SI – SII)]. Загальна формула дієслова-підмета виглядатиме як ESIR(SI – SII), а всього висловлювання в цілому:

The boy	+	eats	+	the apple.
SI	+	ESIR(SI – SII)	+	SII

Використовуючи прийняті позначення, спробуємо подати в символічному записі висловлювання в пасивному стані (тобто висловлювання, яке містить структуру be + -ed). Запис цей виглядатиме так:

The apple	+	is eaten	+	by the boy
SII	+	E(SII) + X	+	SI

Як бачимо, невизначеною залишилась семантика елемента eaten, який ми позначили у формулі як X. Спробуємо встановити, з яких семантичних компонентів він складається.

Передусім відзначимо, що елемент, який нас цікавить, бере початок у слові eat. Отже, одним з його семантичних компонентів буде семантика дієслова eat, формальний запис якої був визначе-

ний у попередньому висловлюванні як E_{SI}R(SI – SII). Але ж семантика eaten “багатша” за семантику дієслова eat, до її складу входить також і семантичний компонент, який дозволяє “розпізнати” в ній модифікатор субстанції-додатку (SII). Умовно позначимо його символом M SII. Таким чином семантика eaten буде визначатися як модифікатор субстанції II (SII) через (via) дієслово E_{SI}R(SI – SII). Загальна формула eaten виглядатиме як M SII via E_{SI}R(SI – SII).

Підставляючи у вищенаведену формулу замість X символічний запис елемента eaten, отримаємо:

The apple	+	is	+	eaten	+	by the boy
SII	+	ESII	+	MSII via E _{SI} R(SI – SII)	+	SII

Зіставляючи компонентний склад семантики першого (базового) та другого висловлювання в символічному записі,

SI	+	E _{SI} R(SI – SII)	+	SII		
SII	+	ESI	+	MSII via E _{SI} R(SI – SII)	+	SI

бачимо, що семантика другого висловлювання, яке містить у собі структуру be + -ed, значно складніша від першого, в якому ця структура відсутня. До семантичного складу другого відрізка мовлення, як бачимо, входить ще один компонент, який виражає буття (тобто, дієслово “бути”). Він необхідний для того, щоб “приспівнути” субстанцію II до лінії часу. Компонент “буття”, який входить до семантики дієслова eat, для цієї мети не підходить, оскільки дієслово eat лексично зорієнтоване лише на субстанцію SI, тобто, як ми вже згадували, має первісну лексичну однонаправленість. В семантиці структури be + -ed є також компонент модифікації. Цей компонент у структурі (be + -ed)₀ відсутній. Отже, за складом семантичних компонентів структура be + -ed у другому висловлюванні зводиться, по суті, до іменного складеного присудка: be + MSII, тобто за компонентним складом сучасний стан структури be + -ed нічим власне не відрізняється від свого історичного джерела – структури beon + PII, з якого вона виникла.

Семантичний “зсув” в напрямку до аналітичної форми дієслова, хоч і “розрахований” на її спрощення, проте не знімає остаточно її семантичну багатомірність. Вона проявляється в тому, що структура $be + -ed$ зберегла, як уже зазначалось, свої первісні іменні риси до нашого часу.

Таким чином, компонентний аналіз структури $be + -ed$ свідчить не лише про “вторинність” походження структури $be + -ed$ по відношенню до $(be + -ed)_0$, але й дає нам підставу твердити, що виникнення структури $be + -ed$ як засобу станового перетворення є, по суті, результатом усвідомлення можливості “алгебраїчної” операції одного базового висловлювання над іншим, а саме – висловлювання типу $S + P(Vc + N)$ над висловлюванням $S + P(V) + O$. Суть цього перетворення полягала у необхідності зняти лексичну однонаправленість у висловлюванні $S + P(V) + O$ за допомогою висловлювання $S + P(Vc + N)$, яке набуло нейтральності в плані лексичної направленості з появою нової частини мови – дієприкметника II. Адже новоутворена частина мови давала можливість модифікувати будь-який іменник, незалежно від його синтаксичної функції, через дієслово і тим самим відкривала нові можливості для “розгортання” думки в висловлюваннях, які співвідносяться з процесами-відношеннями, тобто у висловлюваннях типу $S + P(V) + O$. Як бачимо, структура $be + -ed$ історично бере початок з двох структур $S + P(V) + O$ та $S + P(Vc + N)$, основних структурних варіантів структури $(be + -ed)_0$. Звідси випливає, що, досліджуючи станові відношення, недостатньо лише обмежуватись протиставленням $NI + V_{act} + NII/NII + V_{pass} + NI$, як це загальноприйнято, а необхідно брати до уваги структуру $(be + -ed)_0$ та $be + -ed$ в цілому. Лише такий підхід, з огляду на історичний розвиток структури $be + -ed$, є, на наш погляд, єдино правильним.

Таким чином, низка “алгебраїчних” перетворень під впливом мислення, яким є становлення та історичний розвиток структури $be + -ed$, не згадуючи вже про “алгебраїчний” характер станових

перетворень в акті мовлення, дає підставу вважати структуру $be + -ed$ “вторинною” по відношенню до $(be + -ed)_0$, як за походженням, так і функціонально. Цей висновок спростовує досить розповсюджену в лінгвістиці точку зору, яка виникла не без деякого впливу трансформаційного синтаксису, про те, що “пасивні речення не з’являються в мові в результаті відповідних перетворень активних речень у мовленнєвомислительній діяльності носіїв мови” [6, 211]. І далі: “пасив – не похідне від актива. Пасивні речення – явище синтаксису, однопорядкові з активними реченнями” [6, 212].

На цій підставі пасивні речення вважаються ядерними, самостійними [4, 174], з чим, звичайно, погодитись не можна.

У плані вивчення станових відношень доцільно протиставляти структуру $be + -ed$ не лише частині структури $(be + -ed)_0$, як це загальноприйнято (мається на увазі структурний варіант $NI + P(V_{act}) + NII$), а всій структурі $(be + -ed)_0$ в цілому, адже структура $be + -ed$ виникла в результаті пропозиціональних перетворень не поза межами цієї структури, а саме в її серцевині в результаті операцій між її основними варіантами. А це не могло не позначитися на семантиці та особливостях функціонування структури $be + -ed$.

Аналіз історичного розвитку структури $be + -ed$ дозволяє зробити й кілька побічних, але теоретично теж важливих висновків:

1. Розвиток структури $be + -ed$, як і будь-якого іншого явища, відбувається шляхом подолання протиріч між мовою та мисленням, які виникають в процесі їх взаємодії.
2. В ієрархії взаємовідношень між мовою та мисленням домінуючим є мислення. Саме воно є тією рушійною силою, яка приводить в дію мову, змушуючи її до саморозвитку. Разом з тим мислення “допомагає” мові з опорою на уже існуючі структури творити нові засоби, покликані найповніше задовольняти його (мислення) запити.

1. Алексеева Л. С. Древнеанглийский язык. – М.: Высшая школа, 1971. – 252 с.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Советская энциклопедия, 1966. – 605 с.
3. Гагкаев К. Е. Внешняя история индоевропейских языков. – Орджоникидзе: Северо-Осетинский госуниверситет, 1982. – 49 с.
4. Домброван Т. И. Проблема грамматической классификации глагола в современном английском языке: Дисс. ... канд. филол. наук. – Одесса, 1996, – 198 с.
5. Жаборюк Е. А. Категория результативности в современном английском языке в сопоставлении с современным немецким: Дисс. ... канд. филол. наук. – Одесса, 1979. – 222 с.
6. Иванова И. П., Бурлакова В. В., Почепцов Г. Г. Теоретическая грамматика современного английского языка. – М.: Высшая школа, 1981. – 284 с.
7. Ильиш Б. А. История английского языка. – М.: Высшая школа, 1963. – 419 с.
8. Мамудян М. Лингвистика. – М.: Прогресс, 1985. – 199 с.
9. Пиаже Ж. Логика и психология. Избранные психологические труды. – М., 1969. Цит. по: Брюшинкин В. Н. Логика, мышление, информация. – Л.: ЛГУ, 1988. – 146 с.
10. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 653 с.
11. Berndt R. History of the English Language. – Leipzig: Verlag Enzyklopädie, 1982. – 240 p.
12. Geschichte der Deutschen Sprache. – Berlin: Volk und Wissen Volkseigener Verlag, 1970. – 428 s.
13. Moskalskaja O. I. Deutsche Sprachgeschichte. – М.: Hochschule, 1977. – 277 s.